

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS

DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS AMŽIAUS PAGRINDU SKIRIANT STIPENDIJAS L'ORÉAL-UNESCO PROGRAMOJE „MOKSLO MOTERIMS“ TYRIMO

2017-01-19 Nr. (16)SN-243)SP-4

Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – ir Tarnyba) 2016 m. gruodžio 19 d. gautas skundas dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu. Skunde nurodoma, jog L'Oréal-UNESCO programa „Mokslo moterims“ (toliau – ir programa) galimai diskriminuoja moteris amžiaus pagrindu. Su skundu pateikta Lietuvos mokslų akademijos paskelbta informacija, kurioje nurodyta, jog programa buvo įsteigta 1998 m. UNESCO ir L'Oréal fondas pagal programą „Mokslo moterims“ apdovanoja pasižymėjusias mokslininkes. 2017 m. Lietuvoje ir Latvijoje bus surengtas konkursas, kurio metu kiekvienoje iš šių šalių viena mokslų daktarė iki 40 metų amžiaus bus apdovanota stipendija norimiems gyvybės mokslų arba medžiagotyros sričių tyrimams savo šalyje atlikti.

Lygių galimybių kontrolierė A. Skardžiuvienė (toliau – ir Kontrolierė), vadovaudamasi Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 25 str. 1 ir 2 dalimis (redakcija iki 2016-12-31), 2016 m. gruodžio 20 d. raštu Nr. (16)SN-243)S-1027 „Dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu“ kreipėsi į L'Oréal Baltic, prašydama paaiškinti: kokiais kriterijais remiantis išrenkamos pasižymėjusios mokslininkės stipendijai gauti; kodėl būtent iki 40 metų amžiaus mokslininkės gali būti apdovanotos L'Oréal Baltic stipendija; koks teisės aktas (nuostatai, tvarkos aprašas ar pan.) reglamentuoja L'Oréal Baltic apdovanojimų tvarką ir kriterijus; kokiems standartams (kriterijams) neatitinka mokslininkės, kurioms virš 40 metų.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

1. L'Oréal Baltic 2017 m. sausio 17 d. gautame rašte nurodė, jog pagrindinis L'Oréal-UNESCO programos „Mokslo moterims“ tikslas yra skatinti ir teikti paramą jaunoms moterims, vykdančioms mokslinę veiklą. SIA „L'Oréal Baltic“ yra L'Oréal grupės dalis, todėl programa yra tarptautinė. Jos nuostatuose numatytas jaunų talentingų mokslininkių, vykdančių perspektyvius tyrimus mokslo ir technologijų plėtros srityje, rėmimas. Programoje numatytos nacionalines, regionines bei tarptautines stipendijos. Sąvokos „jaunimas“ UNESCO apibrėžime nustatyta, jog tai žmonės, kurių amžius yra 15-24 metai. Kiekvienoje Europos Sąjungos valstybėje narėje šis amžius yra skirtingas, t.y. Latvijoje „jaunimas“ yra nuo 13 m. iki 25 m., Lietuvoje nuo 14 m. iki 29 m. Pažymėjo, jog programoje numatytas apdovanojimas jaunoms moterims, kurių amžius viršija „jaunimo“ apibrėžime numatytą amžių, nes dažniausiai moterys apsigina daktaro laipsnį būdamos 30 m. Šis amžiaus tarpsnis sutampa su šeimos planavimo (kūrimo) laikotarpiu, todėl nuspręsta įtraukti į programą moteris, kurios yra vyresnes nei 30 m., įgyvendinant tikslą – padėti sugrįžti moterims į mokslinę veiklą.

2. 2016 m. gruodžio 22 d. Tarnybos vyresniajai patarėjai R. Vanagėlienei susisiekus telefonu su Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos generalinė sekretorė A. Junevičiene, ji paaiškino, jog L'Oréal-UNESCO vykdo dvi programas, skirtas skatinti moteris dalyvauti mokslinėje veikloje. Vienoje programoje skiriama stipendija moterims mokslininkėms, neatsižvelgiant į jų amžių, antroje programoje – moterims mokslininkėms iki 40 m. Ji taip pat pažymėjo, jog šis amžius pasirinktas neatsitiktinai, nes vidutiniškai iki 40 m. moteris planuoja šeimos kūrimą ir galimai yra priverstos dėl šeiminių aplinkybių pasitraukti iš mokslinės veiklos. Programos stipendija ir yra skiriama būtent tokio amžiaus moterims, siekiant padėti joms tęsti mokslinius tyrimus bei sėkmingai dalyvauti mokslinėje veikloje.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

1. Skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar L'Oréal-UNESCO, būdamas paslaugų teikėju, sudaro vienodas sąlygas gauti vienodos vertės paslaugas, šiuo atveju galimybę dalyvauti programoje „Mokslo moterims“, neatsižvelgiant, be kita ko, į moterų mokslininkių amžių, t.y. vykdo pareigą, numatytą Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 8 str. 1 p.

Pažymėtina, jog tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniuose teisės aktuose diskriminacija pačia bendriausia šio žodžio prasme reiškia teisių sumažinimą arba atėmimą tam tikrai kategorijai asmenų dėl kokių nors požymių. Asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą, o

diskriminacija dažniausiai suprantama, kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas, atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius.

Pamatinius Lietuvos valstybės ir visuomenės gyvenimo aspektus reglamentuojančio įstatymo – Lietuvos Respublikos Konstitucijos – 29 str. nurodoma, jog žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Asmenų lygybės principas yra konstitucinės žmogaus prigimtinės teisės būti traktuojamam vienodai garantija. Šis principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai. Konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas pažeidžiamas, kai tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, yra kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisintinas. Asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą, o diskriminacija dažniausiai suprantama, kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas, atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas Nr. 17/97).

2. Tiriant diskriminacijos fakto buvimą ar nebuvimą, yra lyginami keli žmonės, kurie skiriasi savo tapatybės ir kitais požymiais, bei vertinama, ar tokiose pačiose, ar panašiose aplinkybėse jie traktuojami vienodai. Vertinant galimą diskriminaciją būtina nustatyti diskriminacijos pagrindą bei nustatyti, ar šiai santykių sričiai yra taikomas Lygių galimybių įstatymas.

Nagrinėjamu atveju atliekamas tyrimas dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu, t.y. nustatoma, ar L'Oréal-UNESCO neriboja moterų mokslininkių, kurios yra vyresnės nei 40 m. galimybę dalyvauti programoje, neatsižvelgiant į jų amžių. Lietuvos mokslo akademijos interneto tinklalapyje www.lma.lt nurodyta, jog 2017 m. Lietuvoje ir Estijoje bus surengtas konkursas, kurio metu kiekvienoje iš šių šalių viena mokslų daktarė iki 40 metų amžiaus bus apdovanota stipendija norimiems gyvybės mokslų arba medžiagotyros sričių tyrimams savo šalyje atlikti.

Lygių galimybių įstatymo 8 str. 1 p. nurodoma, jog gyvendindamas lygias galimybes, prekių pardavėjas, gamintojas ar paslaugų teikėjas, nepaisydamas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, privalo: visiems vartotojams sudaryti vienodas sąlygas gauti tokius pačius gaminius, prekes ir paslaugas, įskaitant aprūpinimą būstu, bei taikyti vienodas apmokėjimo sąlygas ir garantijas už tokius pačius ir vienodos vertės gaminius, prekes ir paslaugas. Pažymėtina, jog tiesioginė diskriminacija yra elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties,

tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui, išskyrus įstatymų nustatytus apribojimus dėl amžiaus, kai tai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis. Atsižvelgiant į minėtą reglamentavimą, išskiriami 3 kriterijai, kuriems esant, elgesys su asmeniu, kai amžiaus pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui, jei tai pateisina: 1) įstatyminis reglamentavimas, 2) teisėtas tikslas; 3) ir to siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas nustato mokslo ir studijų misiją – padėti užtikrinti šalies visuomenės, kultūros ir ūkio klestėjimą, būti kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio visaverčio gyvenimo atrama ir paskata, tenkinti prigimtinių pažinimo troškimą. Lietuvos mokslo ir studijų politika laiduoja mokslo ir studijų kokybę, visų šalies piliečių lygias teises įgyti aukštąjį išsilavinimą ir sąlygas geriausiems dirbti mokslinį darbą, siekti mokslinio ir kūrybinio tobulėjimo, rūpinasi mokslo ir studijų sistemos atitiktimi visuomenės ir ūkio poreikiams, remia jos atvirumą ir integraciją į tarptautinę mokslinių tyrimų ir aukštojo mokslo erdvę. Vienas iš mokslo ir studijų principų yra lygių galimybių principas (3 str. 4 p.).

Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos duomenimis (interneto tinklalapis www.unesco.lt) tarptautinė L'Oréal-UNESCO stipendijų programa, skirta paskatinti jaunų mokslininkų veiklą, plėtoti tarpkultūrinius mokslinio bendradarbiavimo tinklus, pradėta vykdyti 2000 m. Ši programa skirta skatinti moterų mokslininkų iki 40 m. amžiaus mokslinę veiklą. Lietuvos įstatymai, reglamentuojantys mokslinę veiklą, nenustato jokių apribojimų amžiaus pagrindu, todėl pateisinti reikalavimą dėl amžiaus, nebūtų įstatyminio pagrindo, jei tai būtų vienintelė tokio pobūdžio programa. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog L'Oréal-UNESCO programa, kurioje gali dalyvauti moterys mokslininkės, yra ne viena. Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos duomenimis 1998 m. prasidėjus UNESCO ir L'Oréal partnerystei, programos „Mokslo moterims“ startu tapo L'Oréal-UNESCO apdovanojimai, kurie kasmet skiriami penkioms ypatingą pažangą gyvybės moksluose pasiekusioms moterims mokslininkėms, neatsižvelgiant į jų amžių. Tai, kad minėtoje programoje dalyvauja ir moterys iš Lietuvos, neatsižvelgiant į jų amžių, patvirtino ir Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos generalinė sekretorė.

Darytina išvada, jog programa „Mokslo moterims“, kuri atitinka Švietimo įstatyme nustatytam lygybės principui, kurioje gali dalyvauti moterys mokslininkės įvairaus amžiaus, yra. Atsižvelgiant į tai, kad vertinama programa yra papildoma bei veikianti lygiagrečiai su programa „Mokslo moterims“,

kurioje nenumatytas amžiaus cenzas, tikslinga nustatyti, ar ją pateisina teisėtas tikslas ir, ar to siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, dažniausiai santuokos sudaromos amžiaus grupėse nuo 25 m. iki 29 m. bei nuo 30 iki 34 m. Analogiškose amžiaus grupėse moterys gimdo vaikus. Statistikos departamente nėra duomenų dėl moterų mokslinės bei profesinės veiklos susistabdymo minėtu laikotarpiu, tačiau natūralu, jog šeimos kūrimo metu, moters mokslinė bei profesinė veikla, galimai tampa pasyvi. Atsižvelgiant į tai, kad programos tikslas yra skatinti moterų mokslinę veiklą, finansuojant jų dalyvavimą mokslinėje veikloje bei sudarant galimybes gyvybės mokslų arba medžiagotyros sričių tyrimams savo šalyje atlikti, akivaizdu, jog programos tikslas yra pagrįstas bei teisėtas. Pažymėtina, jog moterų, norinčių gauti programos stipendiją, kandidatūras vertins nacionalinės komisijos, todėl bus išlaikytas rungtyniškumo principas, užtikrinantis atrankos efektyvumą.

Hipotetiškai vertinant programą, jei L'Oréal-UNESCO nebūtų lygiagrečiai vykdžiusi programos „Mokslo moterims“, skirtos visų amžiaus grupių moterims, galimai būtų įžvelgiamas diskriminacijos faktas amžiaus pagrindu, kadangi nebūtų sudaryta galimybė gauti stipendiją visoms moterims mokslininkėms. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad L'Oréal-UNESCO vykdo programą „Mokslo moterims“, skirtą visos amžiaus grupės moterims mokslininkėms, konstatuotina, jog L'Oréal-UNESCO, būdamas paslaugų teikėju, sudaro vienodas sąlygas gauti vienodos vertės paslaugas, šiuo atveju galimybę dalyvauti programoje „Mokslo moterims“, neatsižvelgiant, be kita ko, į amžių, t.y., vykdo pareigą, numatytą Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 8 str. 1 p. Vertinama programa, kurioje gali dalyvauti moterys mokslininkės iki 40 m., laikoma papildoma programa, kurią pateisina teisėtas tikslas bei to siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 16 str., 17 str. ir 29 str. 2 d. 5 p.,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Baigti (16)SN-243 skundo tyrimą, nepasitvirtinus skunde nurodytiems pažeidimams.
2. Su sprendimu supažindinti pareiškėją ir L'Oréal Baltic.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Lygių galimybių kontrolierė

Agneta Skardžiuvienė